

דווקא כשהכל בוער צריך לדבר

אלי פודה 29.09.2014 20:00

מומחים למזרח התיכון, פוליטיקאים והדיוטות תמימי דעים כי המזרח התיכון בוער. לא פשוט לכסות את כל הסוגיות הבערות במזרח התיכון, אולם רשימה חלקית תכלול את מלחמות האזרחים בסוריה ובלוב; התפרקות עיראק; עליית האיום של ארגון "המדינה האיסלאמית"; איום על היציבות במצרים, בתוניסיה ובירדן; חיזבאללה בלבנון; האיום הגרעיני האיראני; טרור של אל־קאעדה או גורמים המזוהים עמו. שכחנו משהו? אה, כן — הסכסוך הישראלי־הפלסטיני והחשש מחמאס בעזה ומאינתיפאדה פלסטינית בשטחים. חוץ מזה, הכל בסדר.

הבעירה במזרח התיכון היא תולדה של כמה תהליכים שהבשילו בשנים האחרונות: ראשית, ההשלכות של הכיבוש האמריקאי של עיראק ב-2003. מצד אחד תוקנה הטעות ההיסטורית של הבריטים, והרוב השיעי הועלה לשלטון. אולם "תיקון" זה נעשה במחיר של הדרה ופגיעה במיעוט הסוני, שהגיב באלימות. הכאוס יצר חלל שאליו נשאבו כוחות טרור איסלאמיים בדמות אל־קאעדה ודאעש.

שנית, התגברות המאבק בין האיסלאם והמערב, בסגנון מלחמת הציביליזציות כפי שתיאר סמואל הנטינגטון, אם כי בניגוד לתפישה הרווחת, המאבק הזה מוגבל לארגונים ויחידים הרואים במערב שטח של כופרים שהמלחמה נגדו הכרחית ולגיטימית.

שלישית, מאבק בתוך האיסלאם על הדרך "הנכונה". זהו מאבק כפול: בין השיעה לסונה — דוגמאות בולטות לכך הן מאבקן של מדינות ערב הסוניות (כגון מצרים, סעודיה, ירדן ומרוקו) נגד איראן, חיזבאללה ובמידת מה עיראק; ומאבק בתוך הסונה עצמה — גורמים סוניים שנאבקים נגד האחים המוסלמים, חמאס, אל־קאעדה ודאעש. ואחרון: האביב הערבי, שיצר תוהו ובוהו בסוריה, בלוב ובתימן, וזיעזע את היציבות במצרים ותוניסיה וגם במדינות מלוכניות שלא עברו מהפכה.

בעקבות כל בעירה במזרח התיכון — והיו כמה כאלה לאורך המאה ה-20 — ממהרים לומר בישראל, "אם בוער (המזרח התיכון) — אז מה בוער?" כלומר, לנוכח האירועים באזור, עדיף לשבת בשקט ולא ליזום מהלכים מדיניים. אך האמת היא, שגם כשלא בער ישראל לא יזמה מהלכי שלום, העדיפה להיצמד לסטטוס־קוו שמאפשר לה להמשיך במדיניות ההתנחלות, וטרפדה חלק גדול מהיזמות שהוצעו על ידי צד שלישי או על ידי הצד השני בסכסוך.

כך למשל, בראיון בערב החג, אמר בנימין נתניהו ל"ג'רוזלם פוסט", כי היוזמה הסעודית כבר אינה רלבנטית במזרח התיכון המשתנה. לשיטתו, כאשר היוזמה הוצגה ב-2002, החמאס עדיין לא שלט על עזה, דאעש עדיין לא השתלט על סוריה ועיראק, ואיראן טרם האיצה את פרויקט הגרעין שלה. אבל יוזמת השלום (הערבית, לא הסעודית) מעולם לא היתה רלבנטית בעיני ישראל, ודאי לא בעיני נתניהו, כך שהבעירה הנוכחית מהווה לא יותר מאמתלה, עלה תאנה לכסות על ערוות המדיניות.

למעשה, דווקא הבעירה הנוכחית יוצרת הזדמנות לחולל שינוי ולקדם יוזמות. נתניהו עצמו מודה באותו ראיון, כי מה שהשתנה הוא שחלק ממדינות האזור כבר אינן רואות בישראל אויב, אלא בעל ברית אפשרי במאבק נגד איומים משותפים. הכרה זו חשובה, אך יש ללוות אותה במדיניות הולמת. ההיסטוריה העולמית, וזו של המזרח התיכון בפרט, מלמדת שמלחמות ומהפכות יצרו הזדמנויות

להסכמים, קידום יוזמות מדיניות ובניית קואליציות אזוריות חדשות. התובנה הזאת, הנתמכת על ידי מומחים רבים בתחום המזרח התיכון, מנוגדת לעמדה הפוליטית והאידיאולוגית של נתניהו ואחרים, ולכן היא אינה זוכה לתמיכה. ואולם, דווקא משום שהעולם הערבי טרוד עתה בבעיותיו ומפולג על רקע דתי, אתני ושבטי, יכולה ישראל לנצל את ההזדמנות, למשל כדי ליצור קואליציה עם מדינות וגורמים מדינתיים למחצה (כמו הכורדים), שתפעל נגד איומים משותפים. קואליציה כזאת נוצרה כבר באופן חלקי עם החלטתו של הנשיא ברק אובמה להילחם נגד דאעש בשיתוף חלק ממדינות האזור. ישראל גם יכולה לקדם פתרון מדיני עם הפלסטינים, אם מול מחמוד עבאס — ובכך לחזק את הרשות הפלסטינית לעומת החמאס — ואם מול מדינות ערב, תחת המטרייה של יוזמת השלום הערבית. סביר להניח כי הקשיים בעולם הערבי יכולים לסייע לישראל להשיג הסדר נוח מבחינתה. הסדר, יש להדגיש, הוא ממילא אינטרס ישראלי לנוכח השינויים הדמוגרפיים הצפויים בשטח שבין הים (התיכון) לנהר (הירדן). מדיניות כזאת גם תסייע לשיפור היחסים של ישראל עם ארה"ב, האיחוד האירופי ומדינות נוספות. נקיטת מדיניות של "מה בוער?" לנוכח כל מה שבווער במזרח התיכון היא טקטיקה שיש בה מן הבערות. יש לשנותה, ויפה שעה אחת קודם.

פרופ' פודה מלמד בחוג ללימודי איסלאם ומזה"ת באוניברסיטה העברית, וחבר ב"מיתווים" — המכון הישראלי למדיניות חוץ אזורית